

Милена ВРАНЧИЋ, мастер права
докторанд на Правном факултету Универзитета у Београду

УГОВОР О ОСИГУРАЊУ У ПРЕДНАЦРТУ ГРАЂАНСКОГ ЗАКОНИКА СРБИЈЕ У СВЕТЛУ ХАРМОНИЗАЦИЈЕ УГОВОРНОГ ПРАВА ОСИГУРАЊА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Резиме

*У раду се анализира стање тржишта осигурања у Европској унији после доношења три генерације директива којима је омогућена слобода оснивања и слобода пружања услуга. Зајим се размајрају разлози збој којих постојећи *acquis communautaire* права осигурања није довео до стварној оживљавања унутрашњеј тржишта и проблем хармонизације уговорној права осигурања, с обзиром на то да се разлике у регулисању уговора о осигурању виде као једна од главних препрека у функционисању јединстваног тржишта. На крају се размајра стање у српском праву осигурања и стајен хармонизације са европским правом осигурања. У раду се указује на потребу да се новим законским решењима усвоји *acquis* права осигурања и тиме допринесе развоју осигурања.*

Кључне речи: *хармонизација права осигурања, уговорно право осигурања ЕУ, Принципи европској уговорној права осигурања, Преднацрт Грађанској законика Србије, хармонизација српској права осигурања са правом ЕУ.*

I Проблем стварања јединственог, тј. унутрашњег тржишта осигурања

1. Хармонизација прописа који се односе на делатност осигурања

Успостава унутрашњег тржишта један је од основних циљева Европске уније. Део тог унутрашњег тржишта свакако је и тржиште осигурања.¹ Доношењем три генерације директива постепено су отклањане препреке за обављање делатности осигурања и стварани услови за увођење „јединствене лиценце“, односно „евројској *ia-soша*“, тј. могућности да осигуравачи, на основу добијене дозволе у својој (матичној) држави чланици, обављају делатност на подручју читаве Уније. Амбиција Римског уговора је да успостави унутрашње тржиште које ће ујединити све државе присталице Европске економске заједнице и омогућити слободно кретање људи, робе, услуга и капитала; сва ограничења конкуренције која доносе националне границе и сва дискриминација због националности треба да буду забрањени.² Оснивачки принципи у осигурању су већ били установљени Римским уговором; то су слобода оснивања (члан 52 Уговора), и слобода пружања услуга (члан 59 Уговора).³ Ипак, било је потребно двадесетак година да се реализују, са три генерације директива и уз подстицај више одлука Суда правде Европских заједница.⁴

Право Европске заједнице је имало значајан утицај на регулисање делатности осигурања.⁵ Упркос томе, изгледа да права слобода пружања услуга, у смислу да осигуравачи из једне државе продају осигурање лицима у другој држави, се није још остварила, барем када су потрошачи у питању.⁶ Донегим директивама унутрашње тржиште осигурања уређено је јавноправним нормама јединствено за читаво подручје Уније.⁷ Њима

1 Ана Кеглевић, „Начела еуропског уговорног права осигурања – развој, статус и перспективе“, *Зборник радова Правној факултету у Сплиту*, год. 50, 3/13, доступно на адреси: <http://hrcak.srce.hr/index>, 28.3.2015, стр. 663.

2 Yvonne Lambert-Faivre, Laurent Leveneur, *Droit des assurances*, 13e édition, Paris, 2011, стр. 62.

3 *Ibid.*, стр. 64.

4 *Ibid.*, стр. 65.

5 John Birds, *Birds' modern insurance law*, Sweet & Maxwell, London, 2007, стр. 24.

6 *Ibid.*, стр. 24, 25.

7 Лорис Беланић, „Хармонизација права осигурања у Европској унији с освртом на уговорно право осигурања“, *Зборник Правној факултету у Загребу*, Vol. 60, No. 6, децембар 2010, 1335–1368, доступно на адреси: <http://hrcak.srce.hr/index>, 9.9.2014, стр. 1352.

је постигнуто да дозвола за обављање послова осигурања издата у једној држави чланица омогућава обављање делатности у свим државама чланицама (*Single Authorization System*) и да постоји један и јединствен систем надзора који обавља држава чланица у којој је друштво за осигурање основано (*home country control*). Међутим, наведене директиве не спроводе системску хармонизацију уговорног права осигурања међу државама чланицама Уније.⁸

Због тешкоћа у приближавању уговорног права осигурања држава чланица, као резултат компромиса, директивама друге генерације уведен је хармонизован колизионоправни режим за животна и неживотна осигурања у свим државама чланицама. Овим је требало омогућити заштиту уговарача осигурања од примене страног права које не познаје и које има нижи стандард заштите потрошача. Штавише, требало је избећи да ова разноликост не претвори слободу пружања услуга у инструмент који деформише конкуренцију на штету друштва за осигурање основаних у држави више заштитничкој према осигураницима од других.⁹ Овај режим је замењен 2009. године доношењем Уредбе Рим I.¹⁰ До почетка примене Рим I Уредбе, колизионе норме за „већину“ уговора о осигурању биле су „расуте“ у различитим правним актима ЕУ (директивама и Римској конвенцији),¹¹ док су се на поједине уговоре о осигурању (који чине „мањину“) примењивала национална колизиона правила држава чланица.¹² У текст Рим I Уредбе унете су одредбе чл. 7, којима су инкорпорисана колизиона правила из директива о осигурању.¹³ Ове одредбе су установиле посебан колизионоправни режим за уговоре о осигурању великих ризика и уговоре о осигурању масовних ризика који се налазе у ЕУ (некој од држава чланица).¹⁴ На уговоре о осигурању масовних ризика изван ЕУ, као и на уговоре о реосигурању, примењују се општа правила Рим I Уредбе (чл. 3, 4 и 6).¹⁵ Главни критеријум на основу којег се одређује коју колизиону норму треба применити у конкретном случају јесте место налажења

8 *Ibid.*

9 Y. Lambert-Faivre, L. Leveneur, *нав. дело*, стр. 83.

10 Уредба бр. 593/2008 Европског парламента и Савета од 17.6.2008. године о праву које се примењује на уговорне облигације (Рим I), ОЈ Л 177/9 од 4.7.2008. године; примењује се на уговоре закључене после 17.12.2009. године.

11 Римска конвенција о меродавном праву за уговорне обавезе из 1980. године.

12 Славко Ђорђевић, „Меродавно право за уговоре о осигурању у међународном приватном праву ЕУ“, *Ревизија за право осигурања*, број 1/2010, доступно на адреси: <http://www.erevija.org/>, 9.9.2014, стр. 42.

13 *Ibid.*

14 *Ibid.*

15 *Ibid.*

осигураног ризика, који је преузет из директива о осигурању и који се различито одређује за животна и неживотна осигурања.¹⁶

2. Хармонизација прописа који се односе на уговор о осигурању

Увођење јединственог колизионоправног режима није допринело делотворном функционисању унутрашњег тржишта осигурања. Ово се вероватно може приписати чињеници да директиве предвиђају да меродавно право буде уобичајено боравиште потрошача и изгледа мало вероватно да су осигуравачи вољни да прилагоде њихове уговоре да покрију сва различита права која се могу применити.¹⁷ Наиме, аутономија воље при избору меродавног права је ограничена када су уговарачи осигурања потрошачи, како би били заштићени од могућности да се на уговор примени право које не познају. Ова заштита је у ствари постала основа веома резистентних националних ограђивања испод заставе позивања на „општи интерес“.¹⁸ Када је директивама треће генерације, под утицајем пресуда Суда европских заједница,¹⁹ државама чланицама забрањена претходна контрола општих услова пословања, појам „општег добра“ или „општег интреса“ (франц. *l'intérêt général*, енгл. *general good*) је уведен као систем „примеренији захтевима унутрашњег тржишта који омогућава свакој држави чланици да гарантује адекватну заштиту уговарачима осигурања“.²⁰ Смишљен као ограничена заштита националних интереса, овај појам је постао ефикасна кочница конкуренције у оквиру слободе пружања услуга, нарочито због обавезе поштовања императивних одредби прописа о уговору о осигурању, које представљају већину у закону о осигурању.²¹

Решење проблема види се у хармонизацији уговорног права осигурања. Ово се сматра неопходним да би се кренуло ка истинском јединственом европском тржишту за осигурање.²² Само ако за уговоре о осигурању важе иста универзална правила у свим државама-чланицама,

16 *Ibid.*

17 J. Birds, *нав. дело*, стр. 25.

18 Y. Lambert-Faivre, L. Leveneur, *нав. дело*, стр. 90.

19 Ана Кеглевић, „Начела права осигурања у пракси суда ЕУ и њихов утјецај на приватноправне поретке држава чланица“, *Зборник Правној факултету у Загребу*, Vol. 62, No. 5–6, децембар 2012, 1823–1858, доступно на адреси: <http://hrcak.srce.hr/index>, 9.9.2014.

20 Преамбула Директиве 92/49/ЕЕЗ, бр. 21.

21 Y. Lambert-Faivre, L. Leveneur, *нав. дело*, стр. 90.

22 J. Birds, *нав. дело*, стр. 20.

могуће је обезбедити потпуно и несметано функционисање унутрашњег тржишта.²³ Већ донете директиве регулишу поједина питања уговорне материје осигурања, без обзира да ли се директно односе на осигурање или имају утицај на делатност осигурања. Такве су обавезе осигураваача да информише потрошача – будућег уговараача осигурања пре склапања и током трајања уговора о осигурању (чл. 36 Директиве 2002/83/ЕЗ и тачка 52 Преамбуле).²⁴ Затим, прописивање права на одустанак од уговора о животном осигурању у прописаним роковима (чл. 15 Друге директиве о осигурању живота и чл. 35 Директиве 2002/83/ЕЗ) свакако има утицај на приватно право држава чланица у вези са уговорима о осигурању живота.²⁵ Ту су и директиве о осигурању од аутомобилске одговорности, које својим одредбама свакако утичу на садржај уговора о осигурању од аутомобилске одговорности (прописивање минималних свота осигурања, увођење *actio directe* оштећеника, прописивање рокова за обраду одштетног захтева).²⁶ Одређен утицај на хармонизацију уговорног права има и Директива 87/344/ЕЕЗ о осигурању правне заштите којом је прописан обавезни садржај уговора о осигурању правне заштите као специфичног уговора о осигурању с обзиром на остале врсте уговора о осигурању.²⁷

„Унаточ до сада проведеној хармонизацији на подручју уговорног права, уговорно је право држава чланица ЕУ и даље доминантно национално обојено и даље се у значајној мјери разликује од државе до државе.“²⁸ То значи да је стање у овој области такво да се прописи о уговору о осигурању између држава чланица и даље у великој мери разликују и да су осигураваачи онемогућени да понуде производе осигурања у једном облику у свим државама чланицама ове интеграције већ да морају да их прилагођавају правном оквиру сваке државе чланице ЕУ у којој продају своје производе.²⁹

23 Славко Ђорђевић, „Принципи европског уговорног права осигурања – будући опционални инструмент права ЕУ?“, *Ревизија за право осигурања*, бр. 2/2011, доступно на адреси: <http://www.erevija.org>, 9.9.2014, стр. 25.

24 Л. Беланић, *нав. чланак*, стр. 1354.

25 *Ibid.*

26 *Ibid.*

27 *Ibid.*

28 Срећко Јелинић, Дубровка Акшамовић, „Уговорно право Европске уније на прекретници“, *Зборник Правној факултету у Загребу*, Vol. 60, No. 1, фебруар 2012, доступно на адреси: <http://hrcaak.srce.hr/index>, 9.9.2014, стр. 205.

29 Јован Славнић, Слободан Јовановић, „Садржина уговора о осигурању у нацрту општег референтног оквира за европско уговорно право осигурања и законима држава чланица Европске уније“, *Ревизија за право осигурања*, бр. 1–2/2008, доступно на адреси: <http://www.erevija.org/>, 10.9.2014, стр. 20.

2. Начела уговорног права осигурања

Поред ове сегментарне регулације уговорног права осигурања, извршене када је било потребно омогућити функционисање јединственог тржишта, за опсежну хармонизацију уговорног права уопште, па и уговорног права осигурања, поставља се питање да ли Европска унија има овлашћење да регулише уговорно право,³⁰ а и притом, који би се инструменти хармонизације користили.³¹ Да ли би то били инструменти тзв. меког права (*soft law*), или правни акти когентног карактера, као што су уредбе ЕУ или директиве, као правни извори нижег степена обавезности од уредби?³² За сада, хармонизација уговорног права, ван права заштите потрошача (*Consumer Acquis*) је остала на нивоу меког права.

За право осигурања посебно су значајни Принципи европског уговорног права осигурања (*Principles of European Insurance Contract Law*, скр. *PEICL*). Настали су као резултат ширег пројекта под окриљем Комисије ЕУ, чији је циљ био да се сачини нацрт Општег референтног оквира за уговорно право (*Draft Common Frame of Reference for Contract Law*, скр. *DCFR*).³³ Он је пре свега академски текст, а никако политички текст,³⁴ „што значи да иза њега стоји само радна скупина те да није потврђен нити од једне еуропске или националне институције те, сукладно томе, није обавезујући правни акт“.³⁵ *PEICL* је пројекат у настајању, заједно са *DCFR* на који се наслања. Основна њихова одлика је да дефиниције и правила које садрже нису обавезујућа у ЕУ.³⁶ Замишљено је да ови документи служе као „кутија са алатима“ коју би Европска комисија користила приликом израде предлога будућих регулатива и директива у области европског приватног права.³⁷ Поред тога, предвиђа се вишеструка функција ових докумената: они би могли да послуже као модел-закони

30 Тамара Перишин, „Има ли Европска унија овласт регулирати приватно (посебице уговорно) право“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, Vol. 62, No. 5–6, децембар 2012, стр. 1799–1822, доступно на адреси: <http://hrcak.srce.hr/index>, 9.9.2014; С. Јелинић, Д. Акшамовић, *нав. чланак*, стр. 216, Л. Бјеланић, *нав. чланак*.

31 С. Јелинић, Д. Акшамовић, *нав. чланак*, стр. 214; Т. Перишин, *нав. чланак*.

32 С. Јелинић, Д. Акшамовић, *нав. чланак*, стр. 214.

33 С. Ђорђевић, „Принципи европског уговорног права осигурања – будући опционални инструмент права ЕУ?“, стр. 19; Л. Беланић, *нав. чланак*, стр. 1357; С. Јелинић, Д. Акшамовић, *нав. чланак*, стр. 241–245.

34 Супротно: С. Јелинић, Д. Акшамовић, *нав. чланак*, стр. 238.

35 Л. Беланић, *нав. чланак*, стр. 1357; исто: Ана Кеглевић, „Начела европског уговорног права осигурања – развој, статус и перспективе“, стр. 670.

36 С. Ђорђевић, „Принципи европског уговорног права осигурања – будући опционални инструмент права ЕУ?“, стр. 20.

37 *Ibid.*

приликом реформи националних права, да се примене као *lex mecatoria* пред трговачким арбитражама, да служе као приручник академској заједници за компаративно изучавање и бављење европским уговорним правом и као помоћно средство судовима држава чланица и Европском суду правде приликом тумачења комунитарног права.³⁸ Назначена је и могућност да ови документи буду усвојени у облику тзв. опционалног инструмента за европско уговорно право (*optional instrument*), тј. као могући извор права за странке.³⁹

II Уговорно право осигурања у Србији у процесу хармонизације са комунитарним правом

1. Домен примене прописа о осигурању

Материја уговорног права осигурања у Србији није регулисана једним правним актом. *Lex generalis* представља Закон о облигационим односима,⁴⁰ у коме су посебне одредбе посвећене уговору о осигурању.⁴¹ На пловидбена осигурања се примењује Закон о поморској и унутрашњој пловидби.⁴² У том закону одредбе о пловидбеним осигурањима проширују се у одређеним случајевима и на неке облике копненог превоза и других осигурања која су у вези са поморским превозом.⁴³ Прихваћеним решењем у ЗОО остала је дилема који се закон примењује на осигурања ствари у копненом превозу, када се на њих не примењују правила о пловидбеном осигурању, будући да је појам „пловидбена осигурања“ исувише широк и може се односити на разне врсте пловидбе, а у одређеним случајевима и на копнена осигурања.⁴⁴

38 С. Ђорђевић, „Принципи европског уговорног права осигурања – будући опционални инструмент права ЕУ?“, стр. 20; С. Јелинић, Д. Акшамовић, *нав. чланак*, стр. 236.

39 *Ibid.* Опционални инструмент се може дефинисати као правни акт ЕУ чија примена зависи од аутономије воље уговорних страна, његова сврха је да уговорним странама пружи алтернативни режим уговорног права који може заменити национално уговорно право. С. Ђорђевић, „Принципи европског уговорног права осигурања – будући опционални инструмент права ЕУ?“, стр. 20.

40 *Сл. лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/93 и *Сл. лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља, даље у фуснотама: ЗОО.

41 Члан 897–965 ЗОО.

42 *Службени лист СРЈ*, бр. 12/98, 44/99, 74/99 и 73/00 и *Службени гласник РС*, бр. 85/05 – др. закон и 101/05 – др. закон.

43 П. Шулејић, „Уговор о осигурању у Преднацрту Грађанског законика Србије од 2010. године“, *Евројске (ЕУ) реформе у праву осигурања Србије*, зборник радова, Удружење за право осигурања Србије, 2010, стр. 165.

44 *Ibid.*

У предлозима изнетим у Преднацрту Грађанског законика Републике Србије⁴⁵ и даље се предвиђа да се одредбе које се односе на уговор о осигурању неће примењивати на поморска осигурања и на друга осигурања на која се примењују одредбе о поморском осигурању, на осигурања у ваздушном саобраћају и на осигурања потраживања.⁴⁶ Овим решењем се не отклањају недоумице у вези примене правила пловидбених осигурања на осигурање ствари у копненом превозу, као што је учињено у хрватском Закону о обвезним односима, где се предвиђа аналогна примена правила поморског осигурања на уговоре о осигурању ствари у копненом превозу.⁴⁷ Законом о поморској и унутрашњој пловидби правила о уговору о осигурању су битно друкчија од правила предвиђених у ЗОО. Пре свега, за пловидбена осигурања важи начело диспозитивности, док за „копнена“ начело императивности. Аутономија воље уговорних страна знатно је шира код пловидбених осигурања, јер се претпоставља да су уговорне стране „професионалци“, односно да им не треба посебна заштита, као што им није потребна код реосигурања и осигурања потраживања. Али то није случај само са овим осигурањима. Постоје и друга осигурања где су уговорне стране лица која професионално обављају своју делатност и којима није потребна законска заштита императивним нормама. Зато треба проширити примену правила пловидбених осигурања и на осигурање оних ризика који се у праву ЕУ сматрају „великим“.⁴⁸ Тако би се постигло да се на све уговоре где уговорним странама не треба посебна заштита примењују иста правила, без обзира на место налажења ризика.⁴⁹

Члан 1134 став 4 Преднацрта ГЗ предвиђа могућност одступања од апсолутно принудних, полупринудних и диспозитивних норми код осигурања, саосигурања и реосигурања ризика који су предвиђени као велики. Слично је предвиђено и Принципима европског уговорног права

45 Доступно на адреси: http://www.kopaonikschool.org/dokumenta/C_Obligacioni_odnosi.pdf, 2014., даље у фуснотама: Преднацрт ГЗ.

46 Члан 1133 Преднацрта ГЗ.

47 Члан 923 став 2 Закона о обвезним односима (*Народне новине РХ*, бр. 35/05, 41/08, 125/11).

48 У „велике“ ризике су сврстани ризици који се односе на железничка возила, ваздухоплове, пловила, робу у превозу, одговорност за употребу ваздухоплова и пловила, затим ризици осигурања кредита и гаранција, под условом да уговарач осигурања обавља пословну делатност у индустријском или комерцијалном сектору или се бави слободним занимањима, а ризици се односе на ту делатност, као и ризици пожара, осталих оштећења имовине, опште одговорности и разних финансијских губитака када уговарач осигурања прекорачи ограничења која се тичу прихода друштва и броја запослених (члан 5 Директиве 88/357/ЕЕЗ).

49 Ј. Славнић, С. Јовановић, *нав. чланак*, стр. 34–35, залажу се за различито регулисање садржине уговора о осигурању у зависности од тога да ли су у питању „масовни“ или „велики“ ризици.

осигурања, али је одступање у корист обе уговорне стране омогућено код полупринудних норми.⁵⁰ Ово, дакле, представља лоше преузету одредбу Принципа, пре свега јер се оним нормама које су предвиђене као апсолутно принудне штити и јавни поредак и сама установа осигурања, а не само слабија уговорна страна. Стога се не може дозволити одступање од ових одредби, без обзира на карактер уговорних страна.

2. „Потрошачке информације“

Што се тиче заштите потрошача осигурања, већ је ЗОО предвидео правила којима се штити уговарач осигурања као слабија уговорна страна. Такве су одредбе којима се предвиђа одступање од одредби закона ако је то у несумњивом интересу осигураника,⁵¹ о дејствима ћутања осигуравача на понуду осигураника,⁵² о месту плаћања премије, којим се предвиђа одступање од општег правила за испуњење новчаних облигација...⁵³ С обзиром на време када је донет, ова правила се могу сматрати прилично прогресивним са становишта заштите потрошача осигурања. Од тада се комунитарно право у овој области значајно развило. Придаје се посебна пажња обавези давања предуговорних информација и информација после закључења уговора о осигурању осигураницима као потрошачима услуга („потрошачке информације“).⁵⁴

При томе треба имати у виду да се у области осигурања слабија уговорна страна не изједначава са потрошачем услуга осигурања.⁵⁵ Суштина овог разликовања је у томе да уговарачи осигурања уживају додатну заштиту према законима о уговору о осигурању и онда када не испуњавају услове да буду окарактерисани као потрошачи у смислу прописа потрошачког законодавства, тј. Закона о заштити потрошача.⁵⁶ О овом није довољно вођено рачуна, ни у Закону о осигурању, ни у Преднацрту ГЗ и не разликује се слабија уговорна страна, која не мора увек да буде потрошач осигурања, од потрошача осигурања.

Нови Закон о осигурању садржи одредбе о томе које информације осигуравач има обавезу да саопшти уговарачу осигурања пре закључења

50 Л. Беланић, *нав. чланак*, стр. 1361.

51 Члан 900 став 2 ЗОО.

52 Члан 901 ЗОО.

53 Члан 912 став 3 ЗОО.

54 П. Шулетић, *нав. чланак*, стр. 167.

55 Наташа Петровић Томић, „Неправичне клаузуле и Принципи европског уговорног права осигурања“, *Ревивија за право осигурања*, бр. 2/2014, доступно на адреси: <http://www.erevija.org/>, 10.9.2014, стр. 45.

56 *Ibid.*, стр. 46.

уговора о осигурању,⁵⁷ а које за време важења уговора о осигурању,⁵⁸ чиме су преузете одредбе из директива ЕУ о осигурању.⁵⁹ При том је за закључење уговора о неживотном осигурању предвиђен већи број информација који се мора саопштити уговарачу осигурања него у директивама ЕУ, и то без обзира да ли се ради о осигурању „масовних“ или „великих“ ризика. Предвиђена санкција није грађанскоправна, већ јавноправна,⁶⁰ а поред овога, одредбе које се тичу уговора о осигурању не би требало да се налазе у статусном закону, већ у прописима којима је регулисан сам уговор о осигурању.⁶¹ Ипак, регулисање статусним законом ове материје оправдава се неопходношћу увођења ове обавезе осигуравача у наш правни систем, која не може да чека доношење Грађанског законика. Мада, и у Хрватској је ова материја регулисана статусним законом и није направљена разлика између „масовних“ и „великих“ ризика,⁶² иако је законом дефинисано који се ризици сматрају „великим“. На сличан начин је регулисана обавеза предуговорног информисања и у Црној Гори.⁶³

У Преднацрту ГЗ такође се налазе одредбе које предвиђају обавезу осигуравача на предуговорно информисање заинтересоване стране,⁶⁴ којима се прави разлика између информација које морају бити достављене код животног и неживотног осигурања,⁶⁵ али се обавеза проширује и на случај када уговарач неживотног осигурања није потрошач.⁶⁶ Ако

57 Члан 82 Закона о осигурању (*Сл. гласник РС*, бр. 139/2014).

58 Члан 83 Закона о осигурању.

59 Члан 43 Директиве Савета 92/49/ЕЕЗ од 18.6.1992. године о усклађивању закона и других прописа који се односе на директна осигурања осим животног осигурања и измени Директива 73/239/ЗЗЕ и 88/357/ЕЕЗ, *ОЈ Л* 228/1 од 11.8.1992. године и члан 36 и Анекс III Директиве 2002/83/ЕЗ Европског парламента и Савета од 5.11.2002. године о животном осигурању, *ОЈ Л* 345/1 од 19.12.2002. године.

60 Члан 260 став 1 тачка 30 Закона о осигурању.

61 Ј. Славнић, С. Јовановић, *нав. чланак*, стр. 19.

62 Члан 89 и 90 Закона о осигурању РХ.

63 Члан 80 Закона о осигурању Црне Горе. Опширнији упоредноправни преглед регулисања обавезе осигуравача на информисање вид. код: Ј. Славнић, С. Јовановић, *нав. чланак*, стр. 24–34.

64 Члан 1143 Преднацрта ГЗ.

65 У Преднацрту ГЗ није уједначена терминологија поделе осигурања и задржана је подела из ЗОО на осигурање лица и осигурање имовине, док се у неким члановима говори о животном и неживотним осигурањима, па би требало прихватити поделу која је актуелна у комунитарном праву на животно и неживотно осигурања, која је већ прихваћена у Закону о осигурању.

66 Законом о осигурању није на исти начин регулисана обавеза информисања као Преднацртом ГЗ, а и превиђен је већи број информација, као што је информација о ризицима покривеним осигурањем и искључењима у вези са тим ризицима (чл. 82

осигуравач прекрши обавезу информисања, и пре закључења уговора о осигурању и у току његовог трајања, санкција је иста – осигураник (уговарач осигурања) има право да писменим путем раскине уговор у року од месец дана од дана када је сазнао за неиспуњење ове обавезе осигуравача, а најкасније у року од годину дана закључења уговора о осигурању. У том случају осигураник има право на накнаду штете коју је претрпео због раскида уговора.⁶⁷ Из овако формулисана одредбе изводи се закључак да ако осигуравач није испунио обавезу информисања у току трајања уговора о осигурању пошто истекне рок од годину дана од дана закључења уговора, осигураник остаје без права да раскине уговор, као и права да тражи накнаду штете.

3. Одустанак од уговора

Право на одустанак од закљученог уговора о животном осигурању које је још Другом директивом животног осигурања уведено за уговоре о животном осигурању који се закључују у оквиру слободе пружања услуга, а касније проширено на све уговоре о животном осигурању,⁶⁸ у нашем праву признато је уговарачу осигурања, са једне стране, шире – не само за уговоре о животном осигурању, већ за сва осигурања где је уговарач осигурања потрошач, док се, са друге стране, примењује само код уговора закључених на даљину.⁶⁹ Рок за одустанак је хармонизован – 14 дана од дана закључења уговора, односно код уговора о осигурању живота на даљину у року од 30 дана од дана закључења уговора.⁷⁰ У хрватском праву је исто тако право на једнострано одустанак од закљученог уговора о осигурању предвиђено када је уговор закључен на даљину, али се не ограничава само на уговор о осигурању живота, већ се за уговоре о животном осигурању, као и за добровољно пензијско осигурање

став 1 тачка 4) и начину подношења и року прописаном за подношење одштетног захтева, односно за остваривање права по основу осигурања (чл. 82 став 1 тачка 8), па се поставља питање да ли ће осигуравачи, по усвајању законика бити дужни да поштују одредбе Закона о осигурању као *lex specialis* или Законика према правилу *lex posterior derogat lege priori*, ако законодавац не реши ову дилему.

67 Члан 1144 в Преднацрта ГЗ.

68 Члан 35 Директиве 2002/83/ЕЗ Европског парламента и Савета од 5.11.2002. године о животном осигурању, ОЈ Л 345/1 од 19.12.2002. године. Државама чланицама је остављена могућност да ово право искључе када је уговор закључен на период краћи од 6 месеци, или када уговарачу осигурања није потребна посебна заштита.

69 Члан 29 став 10 Закона о заштити потрошача.

70 Члан 29 став 10 Закона о заштити потрошача. Не може се једнострано раскинути уговор о осигурању путника или пртљага или други уговори о краткорочном осигурању који се закључују на период краћи од месец дана (члан 37 став 2 Закона о заштити потрошача).

предвиђа дужи рок од 30 дана, за разлику од општег рока који износи 14 дана.⁷¹ И црногорски Закон о заштити потрошача је предвидео исте услове као и хрватско право за једнострани одустанак од уговора о осигурању.⁷²

У Преднацрту ГЗ исто су се нашле одредбе о праву уговарача осигурања, када је он физичко лице које закључује уговор ван оквира његове комерцијалне или пословне делатности, на одустанак од уговора закљученог између одсутних страна у року од 14 дана од дана закључења уговора, односно 30 дана ако је у питању осигурање живота.⁷³ Овде се поставља питање да ли је потребно регулисати право потрошача осигурања на једнострани одустанак од уговора општим правилима о уговору о осигурању или треба да остане регулисано посебним законом о заштити потрошача.

4. Општи и посебни услови осигурања

Корак уназад је направљен предлогом да се одреди садржај општих и посебних услова осигурања, посебно одредбом којом се надлежном органу који врши контролу делатности осигурања даје надлежност да може да прошири или смањи број обавезних састојака које општи и посебни услови осигурања треба да садрже, зависно од врсте осигурања и својства осигураних страна.⁷⁴ Битни елементи уговора о осигурању су већ прописани као обавезни елементи полисе. Отуда је прописивање елемената које општи услови треба да садрже, уколико није реч само о битним елементима, нерационално и супротно аутономији воље уговорних страна.⁷⁵

Забрана претходног одобрења и контроле општих услова осигурања представља *acquis communautaire*, достигнут Трећом директивом неживотних осигурања, ради омогућавања конкуренције на јединственом тржишту.⁷⁶ Слобода одређивања тарифа била је основна идеја система директива треће генерације које су имале за циљ увођење конкуренције на тржиште осигурања.⁷⁷ Стога се не види разлог зашто би српско право ишло супротно од трендова комунитарног права, по-

71 Члан 87 став 1 Закона о заштити потрошача РХ (*Народне новине РХ*, бр. 41/14).

72 Члан 82 став 1 Закона о заштити потрошача Црне Горе (*Сл. лист ЦГ*, бр. 2/2014).

73 Члан 1152 Преднацрта ГЗ.

74 Члан 1148 став 2 Преднацрта ГЗ.

75 П. Шулерић, *нав. чланак*, стр. 170.

76 Члан 29 и 39 став 2 Директиве 92/49/ЕЕЗ.

77 Херман Коуси, „Стварање европског унутрашњег тржишта осигурања: сукоб различитих култура осигурања“, *Право осигурања Србије у транзицији ка европском*

готово што контрола услова осигурања и тарифа премија није до сада била предвиђена.⁷⁸ При том, спорна је надлежност и компетентност надзорног органа за одређивање садржине уговора о осигурању, поред тога што нису одређени услови на основу којих би надзорни орган проширивао или смањивао број обавезних састојака.

III Закључак

Комунитарно право осигурања, с обзиром на скромне и споре почетке достигло је значајан степен развоја и усаглашености. Ово се посебно односи на статусно право осигурања, где је увођењем минималних стандарда хармонизације омогућен систем јединствене дозволе и надзора из једног центра. Хармонизација на овом пољу се наставља доношењем Директиве Солвентност II, чијом ће се применом ојачати стабилност пословања друштава за осигурање и тиме остварити њен главни циљ – заштита уговарача осигурања. Али, поред тога, ради стварног функционисања унутрашњег тржишта осигурања, потребно је да се настави започет процес хармонизације уговорног права осигурања држава чланица. Иако и сада овај циљ изгледа недостижно, треба имати у виду да је хармонизација прописа држава чланица који се односе на услове за обављање делатности осигурања трајала скоро четрдесет година, од Римског уговора све до доношења и имплементације директива треће генерације. И при том, она се и даље одвија и развија у новим правцима, како би се омогућио развој делатности осигурања уз пуну заштиту уговарача осигурања, првенствено када су у улози потрошача осигурања.

Уговорно право осигурања Уније је, осим по појединим питањима, још увек у домену академског рада. Имајући у виду трендове развоја, посебно узимање учешћа органа Уније у пројектима у овој области, може се очекивати њен бржи напредак. Стварно омогућавање грађанима држава чланица избора правог производа осигурања на тржишту без граница биће могуће тек када буду постојала иста правила која ће се применити на уговор о осигурању.

Тржиште осигурања у Србији је и даље затворено и неразвијено. Оно што је главна кочница развоја је неразвијена конкуренција друштава за осигурање. Пре свега, постоји мали број осигуравајућих друштва, која су при томе заштићена начелом територијалности, као начелом које је задржано и у новом Закону о осигурању. Измене у српском праву

(ЕУ) *праву осигурања*, Зборник радова, Удружење за право осигурања Србије, 2013, стр. 16.

78 Предраг Шулетић, *Право осигурања*, Београд, 2005, стр. 36–37 и 54.

осигурања, по угледу на европско право осигурања, неопходне су како би се омогућила пре свега заштита потрошачима осигурања, док ће право отварање тржишта осигурања Србије бити могуће тек по њеном приступању Европској унији и могућности обављања делатности у оквиру слободе оснивања и слободе пружања услуга.

Milena VRANČIĆ, M.A.

PhD Student at the Faculty of Law University of Belgrade

INSURANCE CONTRACT IN THE DRAFT CIVIL CODE OF SERBIA IN THE LIGHT OF HARMONISATION OF INSURANCE CONTRACT LAW IN THE EUROPEAN UNION

Summary

*The paper analyses the state of insurance market in the European Union after implementation of three generations of Insurance Directives that enabled freedom of establishment and freedom to provide services, and reasons for failure of *aquis communautaire* to come to life the internal insurance market. Harmonisation of European insurance contract law is discussed as the differences in contract insurance law of the member states of the European Union are seen as the main obstacle to the achieving full liberalization of insurance market. Finally, Serbian insurance law is analysed, and the degree of harmonization with European insurance law. Also, the necessity of adopting *aquis* of insurance law is denoted, in order to contribute to the development of insurance business.*

Key words: *harmonization of insurance law in EU, insurance contract law of European Union, Principles of European Insurance Contract Law, Draft Civil Code of the Republic of Serbia, harmonization of Serbian insurance law with EU insurance law.*